

Tellen in tennis: het effect van niveau in discourse-representatie op de prosodie van het scoreverloop

Marc Swerts & Carel van Wijk

Hoe staat in een tenniswedstrijd de prosodische realisatie van de tussenstanden onder invloed van de representatie van het wedstrijdverloop? Worden tempo, toonhoogte en volume louter bepaald door wat 'nieuw' is, wie scoorde het laatste punt, of spelen ook globale overwegingen een rol, hoe is de situatie in de wedstrijd? En heeft de context, de rol van waaruit men spreekt, hier nog invloed op? Deze vragen zijn nagegaan op 96 tussenstanden uit diverse internationale tenniswedstrijden. Meest bepalend bleek de rol van de spreker te zijn: de scheidsrechter legde de nadruk op de punten van de serverende partij, de verslaggever op die van de retournerende. Dit effect stond onder invloed van een globaal situatiekenmerk: het werd sterker als de serverende partij achter stond. Het lokale given-new onderscheid had geen invloed.

1 Inleiding

In gesproken taal dragen prosodische kenmerken niet alleen bij aan de levendigheid van het signaal, zij bieden ook de mogelijkheid om er informatie in te coderen over de onderliggende representatie van de tekst. Traditioneel wordt hierbij een sterke invloed toegekend aan wat er lokaal verandert in de discourse, het *given-new* onderscheid. Van meer recente datum is de koppeling aan globale aspecten van de discourse zoals de importantie van een zin in vergelijking met de omringende zinnen en de overgang van het ene subthema op het andere (zie bijv. Den Ouden, 2004, 2005).

Een tekstuele microkosmos om de inbreng na te gaan van lokale en globale determinanten én van hun wisselwerking wordt geboden in het scoreverloop van een tenniswedstrijd. Wanneer de score bijvoorbeeld wijzigt van 15-30 in 15-40, dan heeft de retournerende speler gescoord (het tweede getal is 'nieuw') en ligt deze op voorsprong (kan de game gaan winnen). Gaat de score echter van 30-0 naar 30-15, dan is eveneens het tweede getal 'nieuw' maar de situatie verandert niet, de retournerende speler blijft op achterstand. Welke informatie vanuit lokaal en globaal perspectief prominent is, valt dus soms wel en soms niet samen.

Door systematisch allerlei overgangen in tussenscores na te gaan is het mogelijk om voor dit 'genre' de invloed op de prosodie vast te stellen van de niveaus in de discourse-representatie. Daarbij moet de rol van de spreker nadrukkelijk ook in ogenschouw worden genomen: gedraagt de neutrale scheidsrechter zich anders dan de meer betrokken verslaggever? In deze bijdrage doen wij verslag van een onderzoek dat op basis van deze overwegingen is opgezet.¹

2 Prosodie vanuit drie perspectieven

Spraak biedt minstens drie mogelijkheden om een markering aan te brengen: met volume, toonhoogte en spreesnelheid. Een element in de zin wordt prominent

gemaakt door het luider, hoger en/of langzamer uit te spreken. Aan de beslissing om prominentie toe te kennen kunnen twee motieven ten grondslag liggen: een lokale en een globale. In het eerste geval geeft meestal de relatie tot de direct voorafgaande zin de doorslag, in het tweede geval die tot een groter geheel van elkaar opvolgende zinnen, de tekst. Daar komt nog bij dat de feitelijke realisering van een markering mede afhangt van een derde motief: de context waarin de spraak geuit wordt. (1) vat de drie motieven samen om een woord prominent te maken.

(1)	Lokaal	=	<i>Verandering</i>	=	wat is er hier nieuw?
	Globaal	=	<i>Situatie</i>	=	hoe sluit dit op een bedoeling aan?
	Contextueel	=	<i>Omgeving</i>	=	waarbinnen gebeurt dit alles?

Bij *verandering* gaat men uit van een lokaal perspectief: sprekers kennen prominentie toe aan een woord om aan te geven wat in een uiting ‘nieuw’ of ‘contrastief’ is met betrekking tot de direct voorafgaande uiting. De meeste evidentie voor deze aanname stamt uit experimenteel laboratoriumonderzoek en taalkundige analyses verricht op een van de Germaanse talen (Terken, 1984; Krahmer & Swerts, 2001). Het is echter zeer de vraag of de relatie tussen prominentietoekenning en informatiestatus zich zo gemakkelijk laat generaliseren naar meer natuurlijke, interactieve vormen van taalgedrag (Bard & Aylett, 1999). Tevens blijken andere talen, bijvoorbeeld de Romaanse, veel restrictiever te zijn in de mogelijkheden tot toekenning van prominentie (Swerts, Krahmer & Avesani, 2002).

Bij *situatie* is het vertrekpunt een globaal perspectief: sprekers kennen prominentie toe aan een woord, en zelfs aan een complete uiting, om aan te geven wat de relatie ervan is met de functionaliteit van de tekst als geheel. In zakelijke teksten, zoals nieuwsberichten en redactionele commentaren, blijken zinnen met meer prominentie te worden uitgesproken naarmate ze meer centraal zijn, dat wil zeggen hoger in de tekststructuur staan (Den Ouden, Van Wijk & Swerts, 2000). In een gesprek dat problematisch verloopt, worden uitingen van negatieve feedback met relatief meer prominentie gerealiseerd dan die met positieve feedback (Krahmer, Swerts, Theune & Weegels, 2002). En wanneer een spreker probeert om een misverstand uit een voorafgaande gespreksbeurt recht te zetten, blijkt deze de uiting op een overgearticuleerde wijze te realiseren (Swerts, Litman & Hirschberg, 2000).

Bij *omgeving* hanteert men een contextueel perspectief: sprekers kennen prominentie toe op basis van een of andere hoedanigheid of vanuit een bepaalde gesteldheid. Een zo'n gegeven blijkt voorkennis te zijn of in ieder geval de beschikking over bepaalde informatie. Zo maken in een route-beschrijvingstaak personen die de aanwijzingen geven, andere prosodische patronen dan degenen die de aanwijzingen uitvoeren (Fletcher, 2005). Een andere factor van belang is de specifieke (beroeps)rol van de spreker: op de radio blijken nieuwslezers veel meer woorden prominent te maken dan dat zij in spontane spraak zouden doen (Blaauw, 1995). En bij deze zakelijke invloeden kan dan nog een invloed komen van emotionele geladenheid en betrokkenheid bij het gespreksthema (Mozziconacci, 1998).

Doel van het hier te rapporteren onderzoek is een nader zicht te krijgen op het samenspel van deze drie factoren, dus niet of de ene factor belangrijker is dan de andere. Hoe klinken deze drie aspecten van de discourse-representatie door in het gesproken woord? Voor een antwoord op die vraag richten wij ons op de wereld van de tussenstanden bij tennis.

3 Tellen in tennis als proeffuin voor discourseprosodie

We gaan uit van elementaire kennis van zowel de puntentelling als de spelregels van het tennis (en anders kunt u die informatie gemakkelijk krijgen met Google en de trefwoorden *tennis* en *spelregels*). De tekst van een scoreverloop bevat slechts uitingen met twee elementen: de punten van de serverende partij gevolgd door die van de retournerende partij, bijvoorbeeld *40-30* en *0-15*.

Voor het onderzoek naar discourseprosodie biedt dit genre, het vermelden van tussenstanden, een vruchtbaar vertrekpunt. Het gaat niet om uitgelokt laboratoriumgedrag maar om een vorm van natuurlijk taalgedrag. Daarbij biedt tennis eenduidig te interpreteren taalmateriaal. Er is geen discussie over wat 'nieuw' is (*wie scoorde het punt?*), of wat de relatie is met de 'bedoeling' (*wie staat er voor?*). Ook levert tennis voldoende bruikbaar materiaal op. Er wordt voortdurend gescoord; je hoeft niet, zoals bij voetbal, op een doelpunt te gaan zitten wachten. Verder heeft tennis een beperkt lexicon. Er wordt niet doorgeteld, zoals bij andere balsporten. Opmerkelijk is wel de wijze van telling: bij het eerste punt *15*, bij tweede *30* en bij derde *40*. En als laatste pluspunt, de prosodische parameters zijn goed meetbaar door de tweelettergrepige opbouw en duidelijke afgrenzing van de score-elementen.

In het bijhouden van tussenstanden komen alle aspecten van de discourserepresentatie terug. Het lokale aspect is de *verandering*. Een tussenscore bevat altijd nieuwe informatie: in het eerste punt als de serverende speler scoort, en in het tweede punt als de retournerende speler scoort. Het globale aspect is de *situatie*: één van beide partijen is in de regel dichterbij het doel, het winnen van de game. Bij *30-15* is dat de serverende partij, bij *15-30* de retournerende. Het contextuele aspect is de *rol van de spreker*. Tussenstanden worden gegeven door een scheidsrechter die het wedstrijdverloop neutraal hoort te volgen, en een verslaggever die het publiek zowel moet informeren als vermaken. Waar de scheidsrechter markeringen zal proberen te vermijden, kun je verwachten dat de verslaggever ze juist versterkt.

Deze karakterisering staat centraal in de werkhypothesen H1, H2 en H3. Zoals de vetgedrukte getallen in (2a) en (2b) laten zien, kunnen uit H1 en H2 tegengestelde voorspellingen volgen. Maar (2c) maakt duidelijk dat dat niet altijd het geval is. In de volgende paragrafen bespreken wij een onderzoek waarin deze drie hypothesen op hun houdbaarheid zijn getoetst.

- H1: Op basis van verandering:
sprekers markeren het punt met de nieuwe informatie,
ongeacht dus hoe de scorende speler ervoor staat in de game, zie (2a).
- H2: Op basis van situatie:
sprekers markeren het punt van de speler die voorligt in de game,
ongeacht wie het laatste punt scoorde, zie (2b).
- H3: Op basis van rol van de spreker:
de scheidsrechter markeert niet, en anders in bescheiden mate;
de verslaggever markeert heel duidelijk.

(2a)	30 - 0 → 30 - 15	15 - 40 → 30 - 40
(2b)	30 - 0 → 30 - 15	15 - 40 → 30 - 40
(2c)	30 - 5 → 40 - 15	15 - 30 → 15 - 40

4 Methode

Materiaal

Geluidsopnames zijn verzameld van twee scheidsrechters en van twee verslaggevers uit respectievelijk de tv-uitzending van de halve en hele eindstrijd van Wimbledon 2002 en de radiocommentaren bij de 2003 Davis Cup ontmoeting tussen Engeland en Marokko. De tv-opnames van de scheidsrechters waren zonder commentaarstem beschikbaar en konden 'puur' worden geanalyseerd. Bij de verslaggevers was de overstap naar radio-opnames nodig om aan voldoende materiaal te komen; op tv zijn tussenstanden voortdurend in beeld en maken daarom amper deel uit van het commentaar. Bij de verslaggevers zijn alleen tussenstanden geselecteerd die als aparte frase werden uitgesproken; ze waren dus niet ingebed in een langere uiting. In de uiteindelijke analyses zijn in de factor Spreker (*vanuit welke rol spreekt men?*) beide individuen steeds samengenomen.

Bij de selectie van de tussenstanden zijn de gevallen uitgesloten waarin beide spelers gelijk stonden, of een van hen nog niet had gescoord; gebruikelijk is om dan een van de getallen te vervangen door een term als *love*, *deuce* of *all*. Zodoende bleven zes combinaties over waarin beide getallen genoemd moeten worden, en ook niet op voorhand duidelijk is welk van de twee veranderd is: *15-30*, *15-40*, *30-40*, *30-15*, *40-15* en *40-30*. Voor iedere spreker zijn 24 tussenstanden geselecteerd met daarbij even vaak de serverende en retournerende speler als scorende partij. De factor Verandering (*wie scoorde het punt?*) was dus gelijk verdeeld over eerste en tweede positie.

In een tussenstand staat de serverende partij voor (*30-15*, *40-15*, *40-30*) of ligt deze achter (*15-30*, *15-40*, *30-40*). Beide spelsituaties kwamen niet even vaak voor (resp. $n=60$ en $n=36$). De serverende partij lag vaker aan de leiding, wat overigens niet ongebruikelijk is bij dit spel. De factor Situatie (*wie staat op voorsprong?*) stond los van Spreker ($\chi^2(1)=1.60$, $p=.21$), maar niet van Verandering ($\chi^2(1)=8.71$, $p<.005$). Als de serverende partij voor stond, was de nieuwe score vaker de eerste (62 versus 31 percent), en als deze achter lag, de tweede. Omdat de afhankelijkheid tussen beide factoren verre van perfect was, zijn ze toch gelijktijdig in de statistische analyses betrokken.

In de 192 getallen ($4*24*2$) kwamen de drie mogelijkheden vrijwel even vaak voor (*15*: $n=67$, *30*: $n=67$, *40*: $n=58$; $\chi^2(2)=0.84$, $p=.66$), en was hun verdeling onafhankelijk van de andere factoren (*Spreker*: $\chi^2(2)=1.14$, $p=.57$; *Verandering*: $\chi^2(2)=3.50$, $p=.17$; *Situatie*: $\chi^2(2)=1.61$, $p=.45$).

Acoustische metingen

Voor ieder van de twee woorden in een tussenstand zijn drie prosodische kenmerken bepaald: de toonhoogtepiek (in hertz, Hz), het maximale volume (in decibel, dB) en de spreekduur (in millisecondes, msec). Voor een betrouwbare meting bleek de ruis in een beperkt aantal gevallen te groot te zijn (toonhoogte: 2 keer bij eerste woord en 8 keer bij tweede; volume: 2 keer bij eerste woord en 7 keer bij tweede).

Statistische verwerking

Voorafgaand aan de eigenlijke toetsingen zijn analyses uitgevoerd om na te gaan of een controle op niet-relevante binnen-groep variantie nodig was, dat wil zeggen, op verschillen tussen de sprekers respectievelijk de getallen. Voor ieder prosodisch ken-

merk is een tweeweg ANOVA uitgevoerd met Getal (15, 30, 40) en Spreker (verslaggever, scheidsrechter) als tussenfactoren. Tabel 1 geeft de resultaten.

Tabel 1 Per Spreker de waarden van de prosodische kenmerken overall en apart voor ieder getal

		Verslaggever			Scheidsrechter				
		Overall	15	30	40	Overall	15	30	40
Volume piek	(in dB)	83.5 *	83.3	84.0	83.2	65.9 *	65.6	66.6	65.4
Spreek snelheid	(in msec)	406 *	483	388	322	443 *	449	439	443
Toonhoogte piek	(in Hz)	164	164	169	159	170	171	169	169

Noot Arcering: significant verschil tussen getallen; * : significant verschil tussen sprekers

Volumepiek liet een effect zien van Spreker ($F(1,177)=2495.46$, $p<.001$, $\eta^2=.93$). De verslaggever scoorde beduidend hoger, 84 om 66 dB: die had dichterbij de microfoon gezeten dan de scheidsrechter. Bij Spreeknelheid was er een interactie tussen Spreker en Getal ($F(2,186)=20.41$, $p<.001$, $\eta^2=.18$). Het effect kwam geheel voor rekening van de verslaggever: die ging sneller praten naarmate de score opliep. De scheidsrechter hield er een constant tempo op na. Toonhoogtepiek liet geen verschillen zien tussen sprekers of getallen.

Binnen de Sprekers zijn de scores van de individuele sprekers met elkaar vergeleken. Beide verslaggevers verschilden alleen op spreeknelheid van elkaar (56 msec); beide scheidsrechters deden dit op alle drie de kenmerken (volumepiek: 5 dB; spreeknelheid: 49 msec; toonhoogtepiek: 13 Hz).

Deze bevindingen waren reden om te besluiten tot een maximale controle op deze niet-relevante verschillen: alle metingen zijn omgerekend in standaardcores binnen ieder van de vier sprekers voor ieder van de drie getallen afzonderlijk. De verdere analyses zijn uitgevoerd op deze standaardcores. Om een indruk te geven van de omvang van de daarbij geconstateerde verschillen zijn in een aantal gevallen de scores teruggerekend naar hun oorspronkelijke schaalwaarden op basis van de standaardafwijkingen van de Overall gemiddeldes in Tabel 1.

De toets waarover wij in de volgende paragraaf rapporteren, is afzonderlijk uitgevoerd voor ieder van de drie prosodische kenmerken: een ANOVA voor herhaalde metingen met Score (eerste, tweede) als binnen-factor en drie tussen-factoren: Spreker (verslaggever, scheidsrechter), Verandering (serverende speler scoort, re-tournerende speler scoort) en Situatie (serverende speler ligt voor; serverende speler staat achter).

5 Resultaten

Bij geen van de prosodische kenmerken werd een hoofdeffect gevonden (Score: alle $F's<3.22$, $p>.08$; Spreker: alle $F's<1$; Verandering: alle $F's<1.33$, $p>.25$; Situatie: alle $F's<3.15$, $p>.08$). Maar bij ieder kenmerk was er wel een significante interactie tussen Score en Spreker (volumepiek: $F(1,81)=7.93$, $p<.01$, $\eta^2=.09$; spreeknelheid: $F(1,88)=44.65$, $p<.001$, $\eta^2=.34$; toonhoogtepiek: $F(1,80)=8.41$, $p<.005$, $\eta^2=.10$). Tabel 2 presenteert deze resultaten. Hetzelfde patroon kwam steeds terug: de verslaggever

legde verhoudingsgewijs meer nadruk op de tweede score en de scheidsrechter op de eerste. De verslaggever sprak de tweede score iets krachtiger uit (+0.3 dB), iets langzamer (+92 msec) en met een iets hogere toon (+4 Hz); de scheidsrechter deed dit met de eerste score (+1.6 dB; +28 msec, +6 Hz).

Op twee uitzonderingen na, waren alle andere interacties niet significant (*volumepeik*: alle F 's < 2.73, p > .10; *spreeksnelheid*: alle F 's < 1.03, p > .31; *toonhoogtepeik*: alle F 's < 2.20, p > .14). Op die twee gevallen gaan we nu verder in.

Tabel 2 *Prosodische kenmerken van de scores in relatie met Spreker (in standaardscores)*

		1e score	2e score
Volumepeik	verslaggever	-.10	+0.08
	scheidsrechter	+0.25	-.28
Spreeksnelheid	verslaggever	-.38	+0.50
	scheidsrechter	+0.31	-.24
Toonhoogtepeik	verslaggever	-.06	+0.07
	scheidsrechter	+0.27	-.26

Noot Bij een significante interactie is achtergrond van hoogste score gearceerd.

Bij spreeknelheid trad een interactie op tussen Score, Spreker en Situatie ($F(1,88)=7.88$, $p < .01$, $\eta^2 = .08$). Tabel 3 presenteert deze resultaten, tezamen met die van de twee andere kenmerken om het beeld volledig te maken. Spreeknelheid liet in beide situaties hetzelfde patroon zien, maar een gesplitste analyse maakte duidelijk dat het effect bij "serverende speler staat achter" ($F(1,34)=35.43$, $p < .001$, $\eta^2 = .51$) beduidend sterker was dan bij "serverende speler ligt voor" ($F(1,58)=14.22$, $p < .001$, $\eta^2 = .20$). De verslaggever liet het verschil groeien van 70 naar 117 milliseconden, de scheidsrechter van 10 naar 42 milliseconden.

Tabel 3 *Prosodische kenmerken van de scores in relatie met Spreker en Situatie (in standaardscores)*

		Serverende speler ligt voor		Serverende speler staat achter	
		1 ^e score	2 ^e score	1 ^e score	2 ^e score
Volume piek	verslaggever	-.14	+0.07	+0.05	+0.11
	scheidsrechter	+0.06	-.18	+0.33	-.36
Spreek snelheid	verslaggever	-.46	+0.23	-.29	+0.83
	scheidsrechter	+0.09	-.11	+0.43	-.40
Toonhoogte piek	verslaggever	-.28	+0.00	+0.39	+0.26
	scheidsrechter	+0.04	-.38	+0.36	-.19

Noot Bij een significante interactie is achtergrond van hoogste score gearceerd.

Post hoc is de gesplitste analyse ook uitgevoerd voor beide andere kenmerken. Dit leverde twee vermeldenswaardige bevindingen op. Bij volumepiek trad de interactie tussen Spreker en Score op wanneer de serverende partij achter stond ($F(1,31)=4.89$, $p<.05$, $\eta^2=.14$). Dit effect kwam geheel tot stand door het 2.1 decibel verschil dat de scheidsrechter maakte; de verslaggever beperkte zich tot een verwaarloosbare 0.1 decibel. Bij toonhoogtepiek was er een interactie als de serverende speler voor lag ($F(1,52)=6.94$, $p<.025$, $\eta^2=.12$). Bij de verslaggever bedroeg het verschil 8 Hertz, bij de scheidsrechter, in tegengestelde richting, 5 Hertz.

Bij toonhoogtepiek trad een interactie op tussen Spreker, Situatie en Verandering ($F(1,80)=4.91$, $p<.05$, $\eta^2=.06$). Tabel 4 presenteert de resultaten. Deze gemiddeldes zijn berekend over de score als geheel, over beide getallen in de tussenstand; er is dus geen onderscheid naar eerste en tweede score, oftewel naar oude en nieuwe informatie. Gesplitste analyse liet alleen een interactie zien tussen Spreker en Verandering als de serverende speler áchter lag ($F(1,30)=4.30$, $p<.05$, $\eta^2=.13$; *serverende speler staat voor*: $F(1,50)=1.48$, $p=.23$). Bij de verslaggever was het verschil 17 Hertz, bij de scheidsrechter 6.

Tabel 4 Toonhoogtepiek berekend over beide scores in relatie met Spreker, Situatie en Verandering (in standaardscores)

	Serverende speler ligt voor		Serverende speler staat áchter	
	serveerder scoort	retourneerder scoort	serveerder scoort	retourneerder scoort
verslaggever	.00	-.39	-.10	+.50
scheidsrechter	-.25	-.03	+.42	-.09

Noot Bij een significante interactie is achtergrond van hoogste score gearceerd.

6 Discussie

Wanneer we zonder verdere kennis van het wedstrijdverloop puur afgaan op de observeerbare gegevens, namelijk hoe spreekt men de getallen 15, 30 en 40 uit, dan levert dat een volkomen plausibel patroon op (zie Tabel 1). De scheidsrechter gedraagt zich zoals een neutrale partij betaamt: ieder getal wordt gemiddeld genomen even lang, hoog en luid uitgesproken. De verslaggever doet hetzelfde wat betreft volume en toonhoogte, en laat alleen op spreesnelheid een afwijkend gedrag zien. Naarmate de game vordert, conform de reeks 15-30-40, wordt het getal sneller uitgesproken. De verslaggever geeft er zo blijk van mee te leven met wat er op de baan gebeurt, *no gal logisch* zou Johan Cruijff zeggen.

Dit beeld verandert drastisch als we gaan kijken wélk punt men uitspreekt: het eerste, dat van de serverende partij, of het tweede, dat van de retournerende partij. Dan blijkt de scheidsrechter systematisch het eerste punt meer prominent te maken en de verslaggever het tweede (zie Tabel 2). Afhankelijk van de rol die men als spreker vervult, heeft men een bias voor een van de spelers: de scheidsrechter voor de serverende partij, de verslaggever voor de retournerende partij. Zij zijn even ‘partijdig’ en verschillen alleen in de richting van hun voorkeur. Deze bevinding haalt een forse streep door de derde werkhypothese (H3). Die kan beduidend sterker worden geformuleerd: het verschil in sprekersrol leidt niet tot een gradueel verschil in taalgedrag maar tot een kwalitatief verschil. En daar moet als nieuwe hypothese aan worden toege-

voegd dat, althans in het hier onderzochte genre, de sprekersrol voor het toekennen van prominentie de bepalende factor is.

Betrekken we de wedstrijdgebonden kenmerken erbij, dan verandert er niet iets fundamenteels in de voorkeursrichtingen om prominent te maken. Wel blijken onder bepaalde omstandigheden markeringen zwaarder te worden aangezet. Merkbare invloed heeft het globale situatienkenmerk: verloopt de game in het voordeel of in het nadeel van de serverende partij? Is die bezig de eigen servicegame te winnen of te verliezen? Wanneer de serverende partij op achterstand staat, laten scheidsrechter en verslaggever dat op hun eigen wijze blijken door de eerste respectievelijk tweede score met nog meer prominentie uit te spreken (zie Tabel 3). Dit betekent dat de tweede werkhypothese (H2) zwakker moet worden geformuleerd: de situatie in de game is niet hét argument om een score prominent te maken, het functioneert ‘slechts’ als intensieverder van de op basis van sprekersrol toegekende mate van prominentie.

Het lokale veranderingskenmerk blijkt nergens een rol te spelen. Sprekers markeren niet het getal met de nieuwe informatie. Er is geen enkele reden om de eerste werkhypothese (H1) te handhaven. Er blijkt wel een aan nieuwigheid gelieerd effect op te treden. Als de serverende partij achter staat, doet het er voor de toonhoogte toe wie heeft gescoord (zie Tabel 4). De score als geheel (dus beide getallen in de tussenstand, ook die met ‘oude’ informatie) maakt de verslaggever prominenter bij een score van de retournerende partij (die daarmee verder uitloopt) en de scheidsrechter bij een score van de serverende partij (die weer iets inloopt). Hieruit kunnen we afleiden dat, naast “wie staat er op voorsprong”, nog een ander globaal kenmerk meespeelt: “komt bij achterstand de serverende speler nog verder achter te liggen of ziet deze kans om iets terug te komen”. Uit deze subtiele blijken van medeleven met de voortgang van het spel spreekt het duidelijkst dat de voorkeur op basis van sprekersrol meer is dan een pure bias, het bevat ook een zekere partijdigheid in de zin van betrokkenheid bij het lot van de voorkeurspartij.

De prosodie van tussenstanden in tennis hangt primair af van de rol van de spreker: scheidsrechter of verslaggever. Daarbovenop is de invloed merkbaar van globale situatienkenmerken: overwegingen die te maken hebben met het eigenlijke doel van iedere opslag, het winnen van de game. Wie staat er voor en wordt de voorsprong groter of kleiner? Geen invloed lijkt er uit te gaan van de lokale verandering, wie scoorde het laatste punt. De wereld van het tennis laat zien hoe in natuurlijk taalgedrag het op verandering gebaseerde *given-new* onderscheid weg kan vallen voor kenmerken die gebaseerd zijn op de bedoeling van de discourse. Het winnen van de game is van meer belang dan het behalen van een punt. Dit gegeven lag ten grondslag aan het taalgedrag van de sprekers. En daarmee maakt zelfs zo’n informatief beperkte wereld als ‘het tellen in tennis’ de noodzaak duidelijk om in prosodisch onderzoek uit te gaan van een zo breed mogelijk ingevulde notie van discourse-representatie.

Noot

1. In het kader van de opleiding *Bedrijfscommunicatie en Digitale Media* heeft Fleur van Os voor haar doctoraalscriptie de spraakdata verzameld. De Vlaamse Radio- en Televisie-omroep (VRT) stelde van de Wimbledon-wedstrijden video-opnames beschikbaar zonder commentaarstem. Wij zijn hen zeer erkentelijk voor deze bijdragen aan het onderzoek.

Literatuur

- Bard, E., & Aylett, M. (1999). The dissociation of deaccenting, givenness, and syntactic role in spontaneous speech. *Proceedings XIVth International Congress of Phonetic Sciences*, San Francisco, august 1999, pp. 1753-1756.
- Blaauw, E. (1995). *On the perceptual classification of spontaneous and read speech*. Dissertatie, Universiteit Utrecht.
- Fletcher, J. (2005). Compound rises and 'uptalk' in spoken English. *Proceedings Interspeech 2005*, Lissabon, September 2005, pp. 1381-1384.
- Krahmer, E., Swerts, M., Theune, M., & Weegels, M. (2002). The dual of denial: Two uses of disconfirmations in dialogue and their prosodic correlates. *Speech Communication*, 36, 133-145.
- Krahmer, E., & Swerts, M. (2001). On the alleged existence of contrastive accent. *Speech Communication*, 34, 391-405.
- Mozziconacci, S. (1998). *Speech variability and emotion: Production and perception*. Dissertatie, Technische Universiteit Eindhoven.
- Ouden, H. den (2004). *Prosodic realizations of text structure*. Dissertatie, Universiteit van Tilburg.
- Ouden, H. den (2005). Van tekst naar spraak; De prosodische realisering van globale en locale structuuraspecten. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 27, 278-298.
- Ouden, H. den, Wijk, C. van, & Swerts, M. (2000). A simple procedure to clarify the relation between text and prosody. *Proceedings 6th International Conference on Spoken Language Processing (ICSLP)*, Beijing, October 2000, pp. 563-566.
- Swerts, M., Krahmer, E., & Avesani, C. (2002). Prosodic marking of information status in Dutch and Italian: A comparative analysis. *Journal of Phonetics*, 30, 629-654.
- Swerts, M., Litman, D., & Hirschberg, J. (2000). Corrections in spoken dialogue systems. *Proceedings 6th International Conference on Spoken Language Processing (ICSLP)*, Beijing, October 2000, pp. 615-618.
- Terken, J. (1984). The distribution of pitch accents in instructions as a function of discourse structure. *Language and Speech*, 27, 269-289.